

10 דקות של עיון – מפסח לעצרת

ז. קרבן שתי הלחם

הרב ישי אנגלמן

ספירת העומר נפתחת בקרבן קציר שעורים, הנקצר בליל ט"ז בניסן וקרב בבוקר שלאחריו, ומגיעה לשיאה לאחר 'שבע שבתות תמימות', ביום החמישים, שגם בו מקריבים קרבן מיוחד מתבואת הארץ החדשה, קרבן שתי הלחם:

עַד מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִית תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַיהוָה: מִמוֹשְׁבֵי תֵיכֶם תָּבִיאוּ לֶחֶם תְּנוּפָה שְׁתֵּים נְשִׂי עֶשְׂרֹנִים סֶלֶת תִּהְיֶינָה חֶמֶץ תִּאֲפִינָה בְּכֹרִים לַיהוָה:

(ויקרא כג, טז-יז)

קודם שננסה להבין את עניינו של קרבן שתי הלחם, ניתן דעתנו למרכזיות הקרבן ביחס לאופיו של המועד, מקרא קודש, שנקבע ביום החמישים. אנחנו יודעים שאת כל חגי התורה מלווים קרבנות מיוחדים, שכולם מפורטים בפרשת פינחס. קרבן שתי הלחם שונה מהם בכך שמפסוקי פרשת אמור נראה שהוא לא רק מלווה את החג, אלא הוא עומד במרכזו. אין בתורה, וגם בדברי חז"ל, הלכה ייחודית אחרת לחג שבועות, וקרבן שתי הלחם הוא עיקרו ההלכתי של היום, ובפשט התורה נראה שכנספח לאירוע המיוחד של קרבן שתי הלחם, היום גם נקבע כמקרא קדש. נראה שמרכזיות זו היא שעומדת גם בבסיס דברי ר' אליעזר במשנה במסכת מועד קטן (ג, ה-ו). הדנה בהבדל שבין שבת לבין ימים טובים בנוגע לדיני אבלות: שבת אינה מפסיקה את האבלות, וימים טובים כן, אך לדעת ר' אליעזר במשנה שם, משחרב בית המקדש דינו של עצרת, שבועות, הוא כשבת. ר' שלמה בן היתום בפירושו למשנה מסביר שהשינוי במעמדו של היום מאז חרבן המקדש מתייחס דווקא לשבועות, כיוון ש"בטלו שתי הלחם וכבודו של עצרת". שתי הלחם הם מרכז היום, ובלעדיהם, יום השביתה של שבועות – שאין בו מצוות מיוחדות, ובפשט התורה גם לא זיכרון היסטורי מיוחד – נעשה דומה מאוד לשבת.

מרכזיותו של קרבן שתי הלחם באה לידי ביטוי גם בשמו הנוסף של היום בתורה: הקרבן מתואר בפסוקי פרשת אמור כ'בכורים לה', וכנראה על שמו – ולא על שם מצוות ביכורים – גם קרוי היום בתורה 'יום הביכורים', וכמו שפירש רש"י:

חג השבועות קרוי בכורי קציר חטים על שם שתי הלחם, שהם ראשונים למנחת חטים הבאים מן החדש:

(רש"י במדבר כח, כו)

מכאן אנו יכולים לנסות להתחיל להבין גם את עניינו של הקרבן, ולעמוד על משמעות מרכזיותו בקביעת היום החמישים כמקרא קודש. במידה מסוימת, כפי שביום הראשון לספירת העומר מקריבים קרבן ראשית, "והבאתם

את עמר ראשית קצירכם אל הכהן", כך גם ביום החמישים, מקריבים קרבן ביכורים, "מנחה חדשה לה". ההבדל בין הקרבנות הוא שקרבן העומר מוגדר כ'ראשית קצירכם', ראשית קציר החולין של העם בארצו, וקרבן שתי הלחם הוא מנחה חדשה לה', ראשית הקציר שעולה לקרבן **במקדש**. וכך היא ההלכה שנאמרה במשנה במסכת מנחות:

"העומר היה מתיר במדינה, ושתי הלחם במקדש. אין מביאין מנחות וביכורים ומנחת בהמה קודם לעומר, אם הביא - פסול; קודם לשתי הלחם לא יביא, אם הביא - כשר".

(מנחות סח, ב)

אם כן, קרבן שתי הלחם הוא המנחה הראשונה שמביאים במקדש, מלבד קרבן העומר, מתבואת הארץ החדשה. רק לאחריה, מותר להביא קרבנות מנחה אחרים מהמנחה החדשה. אמנם, בדיעבד אם הובא קרבן מהתבואה החדשה לפני קרבן שתי הלחם, הקרבן כשר, אך לכתחילה קרבן שתי הלחם צריך להיות הראשון. באחרונים (ראו לדוגמה בשפת אמת על סוגיית הגמרא במנחות שם) יש דיון האם קרבן שתי הלחם מוגדר כמתיר להקרבה מהתבואה החדשה במקדש, אלא שלמעשה בדיעבד אם הקריבו קודם לקרבן שתי הלחם, הקרבן כשר, או שמא קרבן שתי הלחם, בניגוד לקרבן העומר, כלל לא מוגדר כ'מתיר': ההלכה היא שקרבן זה צריך להיות קרבן ביכורים, ויש איסור לפגוע בהיותו 'ראשון' לכל הקרבנות, שכן זהו אופיו של קרבן שתי הלחם, שהוא קרבן ביכורים, מנחה חדשה. לחקירה זו באחרונים ישנן מספר השלכות, אך אנו ננסה להתמקד בעיקר, ולהבין מדוע חשוב כל כך שקרבן שתי הלחם יהיה קרבן ראשית, ובמה הוא זכה שייאסר להקריב קודם להקרבנות מנחה אחרים. כבר הזכרנו בתחילת הסדרה את ההלכה המובאת כבר במשנה במנחות (פג, ב) לפיה קרבן העומר וקרבן שתי הלחם, באים דווקא מתבואת ארץ ישראל, בניגוד לשאר המנחות שבאות גם מחוצה לארץ. מכאן נראה ברור שקרבן שתי הלחם קשור באופיו לתקופת קציר ארץ ישראל, שהיא העומדת במרכזם של ימי העומר בכלל. בתחילת הסדרה עסקנו בהרחבה בענייניו של קרבן העומר, ואיסור חדש הנלווה אליו, בהקשר זה: התורה אוסרת על היחיד מישאל לקצור ולאכול במנותק מההקשר הכללי של קציר הארץ, שראשיתו עולה לה' בקרבן העומר. לאחר מכן מגיעה תקופת הקציר, ובשיאה, או בסיומה, מצווה אותנו התורה על קרבן שתי הלחם, שהוא ראשון לכל הקרבנות מהתבואה החדשה במקדש. בניגוד לקרבן העומר שהוא קרבן ראשוני, קרבן שעורים וגם קרבן מצה, קרבן שתי הלחם מובא בשיאה של התקופה, הוא מן החיטים, מאכל אדם, וכשמו כן הוא - קרבן לחם, ולא מצה, המסמל את היצירה האנושית של העם בארצו, התוצר הגבוה והמעולה של קציר העם בארצו. ביום החמישים קרבן זה של היצירה האנושית מקבל 'מקום של כבוד' במקדש, הוא ראשון לכל הקרבנות האחרים, וסביב הקרבנות נקבע מועד מיוחד. בניגוד לקרבן העומר הדומה למה שאנחנו מכירים במצוות אחרות שבהן העלאת הראשית מתירה את האכילה האנושית, כאן היצירה האנושית המפותחת היא זו שעולה באופן חגיגי לפני ה' כאשר מלווים אותה קרבנות בהמה אחרים, ורק לאחריה מתאפשרת הקרבת קרבנות אחרים מהתבואה. לאחר תהליך של חמישים יום שבהם קציר הארץ לא היה קציר פרטי, אלא כפי שהגדרנו כמה פעמים, 'קציר העם בארצו', התורה מעלה לדרגה של קודש את התוצר האנושי של הקציר הזה. במילים אחרות, מעמדו המיוחד של

קרבן שתי הלחם נובע מכך שלחמים אלו הם תוצר של תקופת 'קציר העם בארצו', בה העם כולו קצר יחד את תבואת הארץ, מתוך תודעה המקשרת את ראשית הקציר לה', ומתוך העובדה שבתקופה זו הקציר של כל יחיד ויחיד נעשה בתוך מסגרת רחבה וכללית יותר, בתוך תקופה בה כל אחד גם ספר את ספירת העומר, שכפי שראינו, אחד מענייניה הוא השיוך התודעתי לתקופת הקציר הכללית של העם בארצו.

מתוך כך אנחנו יכולים לתת משמעות נוספת להגדרת מועד היום החמישים כ'חג הקציר'. לדברינו, אין כאן רק חג של הודאה לה' על הקציר, כפי שעולה בפשטות מפסוקי פרשת ראה שבספר דברים. אלא שבחג זה אנחנו מציינים את ייחודיותו של הקציר בארץ ישראל, שבו שיאו של הקציר עולה לקרבן מיוחד וחגיגי, קרבן ביכורים, לפני ה', ובכך מתבטאת ייחודיותה של עבודת היצירה החקלאית, ואולי היצירה האנושית בכלל, של עם ישראל בארץ ישראל, כשהיא נעשית מתוך זיקה וחיבור ליעוד ולסיפור הלאומי הכללי של העם בארצו.

כאמור, השם 'יום הביכורים' נקבע בפשט התורה בקשר לקרבן שתי הלחם שהוא קרבן ביכורים. אולם, ישנם מספר מקורות בחז"ל המלמדים על כך שהמילה ביכורים בשמו של היום מתייחסת גם למצוות ביכורים המוכרת לנו יותר ממסכת ביכורים, ביכורים אותם מתחילים להביא בחג שבועות (ראו למשל משנה ביכורים א, ג). מעניין לציין שחז"ל מתייחסים במפורש לקרבן שתי הלחם לא רק כמי שלאחריו באים שאר קרבנות המנחה מהתבואה החדשה במקדש, אלא גם כקרבן הנחשב ל'ביכורי ביכורים', במובן הזה שרק לאחר הבאת קרבן שתי הלחם ניתן להתחיל להביא את פירות הביכורים האחרים שמצווה כל אדם מישראל להביא משבעת המינים (ראו מנחות פד, ב). בעניין זה מעניין להביא את דרשת חז"ל במסכת ראש השנה:

מפני מה אמרה תורה הביאו שתי הלחם בעצרת - מפני שעצרת זמן פירות האילן הוא; אמר הקדוש ברוך הוא: הביאו לפני שתי הלחם בעצרת, כדי שיתברכו לכם פירות האילן.

(ראש השנה טז, א)

והסביר האבודרהם:

אמר הקדוש ברוך הוא הביאו לפני שתי הלחם הזה המין המובחר והטוב מכל מיני הצמחים לצורך חיי האדם כדי שיתברכו לכם שאר כל מיני האילן שהביאו מהם בכורים.

החיטה והלחם הם המין המובחר של היצירה האנושית המופקת מתוך הקרקע, מתוך מרחב המחיה של העם, ארץ ישראל. אם עברנו את תקופת העומר והעלינו כראשית את קרבן שתי הלחם, ביטאנו בכך שעבודתנו בארץ ישראל והוצאת הפירות מתוכה אינם רק יצירה ומימוש פרטי, אלא הם חלק ממכלול של חיי יצירה ועשייה של עם ישראל בארצו, ומתוך כך מתבררת ועומדת זכות הברכה גם לשאר פירות האילן, פירות שבעת המינים, פירותיה של ארץ ישראל.